

Юрій Федорович ГУДЗЬ

кандидат економічних наук,
доцент,
завідувач кафедри фінансів та банківської справи,
Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського,
м. Кривий Ріг

ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АПК РЕГІОНУ

Гудзь, Ю. Ф. Оцінювання ефективності зовнішньоекономічної діяльності АПК регіону [Текст] / Юрій Федорович Гудзь // Економічний аналіз: зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: О. В. Ярошук (голов. ред.) та ін. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2017. – Том 27. – № 2. – С. 20-29. – ISSN 1993-0259.

Анотація

У статті визначено основні методичні підходи до оцінки ефективності зовнішньоекономічної діяльності агропромислового комплексу регіону. Запропоновано алгоритм оцінки ефективності зовнішньоекономічної діяльності підприємств АПК Волинського регіону. Розкрито економічні показники зовнішньоекономічної діяльності підприємств АПК Волинської області. Наведено основні результати аналізу та оцінювання аналітичних показників зовнішньоекономічної діяльності підприємств АПК регіону, показників їх стану. Запропоновано заходи щодо підвищення ефективності та розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємств АПК у Волинській області.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність; підприємства АПК; експортний потенціал; оцінювання; Волинська область.

Iurii Fedorovich GUDZ

PhD in Economics,
Associate Professor,
Head,
Department of Finance and Banking,
Donetsk National University of Economics and Trade named after Mykhayilo Tugan-Baranovsky, Kryvyi Rih

**EVALUATION OF EFFECTIVENESS
OF FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY OF AGRO-INDUSTRIAL COMPLEX OF THE REGION**

Abstract

In the article the basic methodological approaches to evaluation of the effectiveness of foreign economic activity agro-industrial complex of the region are determined. The author reveals the algorithm for evaluation the effectiveness of foreign economic activity of agricultural enterprises of Volyn region. The economic indicators of foreign economic activity of agricultural enterprises of Volyn region are considered. The article shows the main results of the analysis and evaluation of analytical indicators of foreign economic activity of agricultural enterprises in the region, their state indicators. The measures of improving the efficiency and development of foreign economic activity of agricultural enterprises in the Volyn region are proposed.

Keywords: foreign trade; agro-industrial enterprises; export potential; evaluation; Volyn region.

JEL classification: C10, G10, G17, N55

Вступ

У контексті розвитку світової економіки, що характеризується інтеграцією і зростаючою глобалізацією виробництва та ринків, міжнародна співпраця може допомогти економіці регіону пристосуватися до нових економічних реалій. Тому одним із рушійних чинників, що впливають на

рівень світового прогресу і розвиток економіки будь-якої країни, є міжнародна економічна співпраця. Активізація розвитку міжнародних економічних зв'язків сприяє економічному зростанню країн світової співдружності, підтримці та зміцненню мирних взаємовідносин, зниженню міжнародної напруги та утворенню системи міжнародної безпеки.

Нині склалася ситуація, коли активізація зовнішньої торгівлі стала необхідною умовою оздоровлення національної економіки, тому зовнішньоекономічна діяльність (ЗЕД) повинна бути спрямована на вирішення конкретних завдань: зменшення зовнішньої заборгованості, забезпечення імпорتنих потреб, оптимальної реалізації експортних можливостей, структурної перебудови господарства. При цьому регіони повинні взяти на себе частину завдань щодо організації та регулювання ЗЕД і транскордонного співробітництва. Активізація зовнішньоекономічної діяльності дозволить вивести регіон на якісно новий рівень розвитку, сприятиме інтеграції у міжнародний економічний простір, що набуває особливої актуальності в умовах інтеграції України до Європейського Союзу, розв'язанню нагальних соціально-економічних проблем. Дослідженню зовнішньоекономічної діяльності присвячено чимало публікацій. Зокрема, це праці таких науковців, як В. Андрійчук, П. Беленький, М. Долішній, О. Жулканич, Н. Мікула. Кожен із них використав власний підхід до дослідження проблем активізації зовнішньоекономічної діяльності регіонів, виявив проблеми та перспективи розвитку ЗЕД на певних етапах розвитку економіки України. Проблеми інноваційного розвитку підприємств АПК в регіонах висвітлювали у своїх працях М. Пархомець, П. Пуцентейло, Б. Язлюк. Проте зовнішні геополітичні умови постійно змінюються, змінюються потреби, створюються нові послуги та товари, що призводить до зміни кон'юнктури зовнішніх ринків. У контексті цього існують різні суб'єктивні та об'єктивні умови розвитку ЗЕД кожного з регіонів України, які виявляють різну активність на зовнішніх ринках, що є актуальним напрямом наукових досліджень.

Мета статті

Метою статті є проведення дослідження ефективності зовнішньоекономічної діяльності підприємств АПК Волинської області, виявлення основних тенденцій, характерних рис, проблем та перспектив розвитку ЗЕД регіону.

Виклад основного матеріалу дослідження

Особлива роль аграрного сектора Волинської області в соціально-економічному житті країни зумовлюється унікальним поєднанням сприятливих природно-кліматичних умов та геостратегічним прикордонним положенням, спроможністю регіону зайняти вагоме місце на міжнародному продовольчому ринку.

У сучасних умовах процеси глобалізації господарських відносин є визначальними у розвитку світової економіки. Ефективність інтеграції аграрного сектору економіки України у систему зовнішньоекономічних зв'язків, відповідно до вимог СОТ, та євроінтеграції України з ЄС вимагає високого рівня його адаптованості до екзогенних факторів зовнішнього середовища.

Волинська область – регіон зі значними потенційними можливостями для агропромислового розвитку: сприятливі природно-кліматичні умови для ведення сільськогосподарського виробництва, істотні природні ресурси, розвинена та диверсифікована переробна промисловість і сільське господарство, наявність достатньої кількості кваліфікованого персоналу, розвинений науково-технічний потенціал з перспективами його нарощування, значні обсяги внутрішнього ринку збуту харчової продукції. Усе це створює сприятливі передумови і можливості для розвитку агропромислового комплексу, який містить сільське господарство та харчову промисловість. Водночас окремі показники, які характеризують рівень розвитку агропромислового комплексу економіки регіону: рівень продуктивності праці, розвиток сучасних технологій, рівень інтеграції підприємств у світову систему, розвиток матеріального, інвестиційного забезпечення, значно поступаються розвиненим територіально-економічним комплексам інших країн.

Проблематика підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств регіонів виникала на різних етапах економічного розвитку в багатьох країнах світу. Особливої актуальності ці процеси набули в постсоціалістичних країнах, де реалізація власної зовнішньоекономічної політики набула найважливішої умови економічного і політичного самовизначення та входження її у світову господарську систему на правах рівноправного партнерства. У сучасних умовах господарювання та децентралізації регіонального розвитку підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності вимагає ґрунтовного методичного підходу до оцінки ефективності зовнішньоекономічної діяльності агропромислового комплексу окремих регіонів. Так, за висновком С. М. Кваші та О. В. Шубравської, в розвинутих країнах розробка сучасних стратегій розвитку агропродовольчого експортного потенціалу передбачає перенесення центру тяжіння з рівня центральних урядів на рівень місцевих органів влади, створюючи при цьому регіональні організаційні формування з функціями сприяння і стимулювання експорту [4, с. 3; 1, с. 27].

За сучасних умов розширення процесів глобалізації зростає роль транскордонної співпраці регіонів і відкриваються нові можливості для активізації господарської діяльності на периферійних територіях та підвищення їх конкурентоспроможності. Методичні підходи дослідження зовнішньоекономічної діяльності в регіоні можуть бути наступні: характеристика середовища регіону, аналіз абсолютних показників зовнішньоекономічної діяльності регіону, аналіз відносних показників зовнішньоекономічної діяльності регіону, визначення показників структури ЗЕД регіону, оцінювання інтенсивності та ефективності ЗЕД регіону.

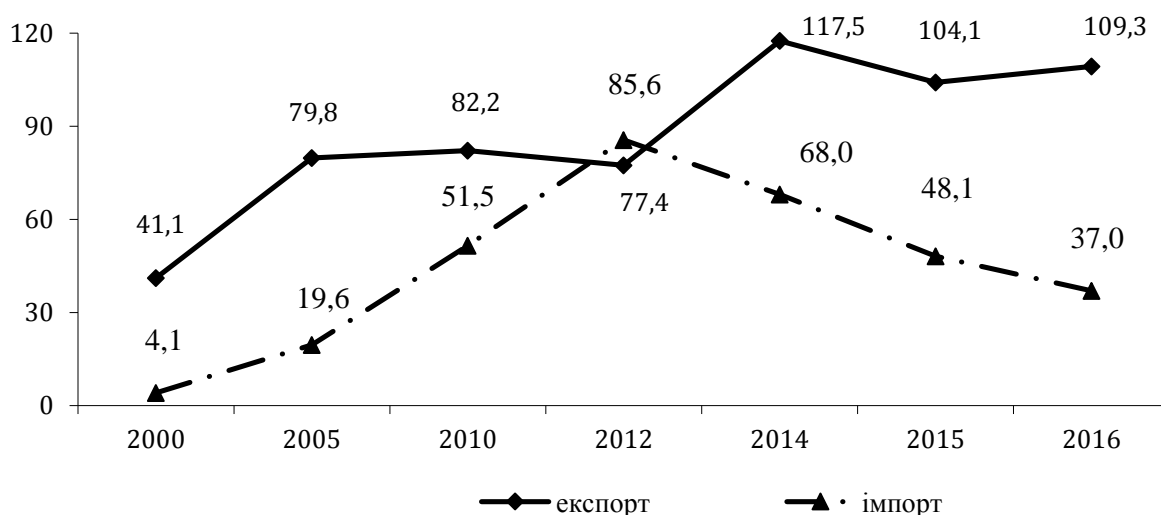
Прикордонний статус Волинського регіону створює сприятливі передумови для розвитку євро регіональної моделі міжнародних взаємин. Волинський регіон набув певного досвіду і конкретних результатів у цьому напрямі завдяки реалізації ряду заходів та проектів. Аналіз абсолютних показників зовнішньоекономічної діяльності регіону передбачає визначення тенденцій зміни обсягів та динаміки зовнішнього товарообігу, торговельного сальдо.

Економічний ефект від здійснення зовнішньоекономічних операцій може поділятися на як прямий та непрямий. Прямий ефект від здійснення зовнішньоекономічної діяльності виникає при зменшенні витрат на експорт продукції та економії від імпорту за умови, якщо імпортування певного виду продукції економічно вигідніше за вироблення її в країні. Цей ефект вимірюється за допомогою багатьох показників. Непрямий ефект характеризується позитивним впливом на соціально-економічний розвиток, підвищення науково технічного рівня виробництва, покращення рівня та якості життя населення. Особливості непрямого впливу від зовнішньоекономічної діяльності важко оцінити кількісно, оскільки він має певну специфіку.

На рівні окремої області вчені й практики, крім оцінки ефективності зовнішньоторговельного обороту, експорту та імпорту, досліджували його галузеву експортну спеціалізацію і пропонували до розрахунків загальні коефіцієнти галузевої спеціалізації та концентрації експорту, інтегральні показники експортної спеціалізації регіону, що враховують масштабність регіону за територією, населенням і виробленим національним доходом, показники ефективності участі району в коефіцієнти відносної валютної ефективності, показник ефективності зовнішньоторгового обороту області.

Сучасна економічна ситуація в країні й у світі суттєво змінилася під впливом глобалізаційних процесів, тому багато показників, запропонованих економістами, нині через об'єктивні причини використовувати неможливо.

У 2016 р. з Волинської області експортовано сільськогосподарської продукції вартістю 109,3 млн дол. США на 5,0 % більше, ніж у 2015р, що становило 17,3 % загального обсягу експорту товарів [3]. Динаміка експорту-імпорту сільськогосподарської продукції відображена на рис.1.

Рис. 1. Динаміка експорту-імпорту сільськогосподарської продукції Волинської області (млн дол. США) [3]

Імпортні надходження зменшилися на 22,9 % і становили 37,0 млн дол. (6,0 % загального імпорту). Позитивне сальдо в зовнішній торгівлі сільськогосподарською продукцією дорівнювало 72,3 млн дол. (у 2015р. – 56,0 млн дол.). На його формування вплинуло перевищення обсягів експорту над імпортом зернових культур (сальдо 30,4 млн дол.), насіння і плодів олійних рослин (21,9 млн дол.), жирів та олії тваринного або рослинного походження (19,9 млн дол.).

У товарній структурі експорту сільгосппродукції частка продуктів рослинного походження становила 52,9 % або 57,8 млн дол., з них зернові культури становили 27,8 % (30,4 млн дол.), насіння і плоди олійних рослин – 20,1 % (22,0 млн дол.). У зіставленні з 2015р. експорт зернових культур зріс на 53,6 %, олійних рослин – скоротився на 18,1 %. У 32 країни світу відвантажено 103,9 тис. т пшениці на 17,3 млн дол., 40,7 тис. т насіння свиріпи та ріпаку на 16,1 млн дол., 74,5 тис. т кукурудзи на 11,3 млн дол., 15,2 тис. т соєвих бобів на 5,5 млн дол., 9,1 тис. т ячменю на 1,5 млн дол. Основні ринки збуту – Польща (27,2 % загального обсягу експорту зернових та олійних рослин), Єгипет, Італія, Туніс та Португалія (6,3 – 5,7 %). З огляду на зазначене, метою реалізації стратегії розвитку експортного потенціалу агропромислового комплексу Волинської області є перетворення існуючого потенціалу шляхом повного використання наявних конкурентних переваг та формування нових через розширення зовнішньоекономічних зв'язків та структурну оптимізацію в реальне зростання показників діяльності регіональної економічної системи.

Товарна структура експорту сільськогосподарської продукції у 2016 році відображена на рис. 2.

Рис. 2. Товарна структура експорту сільськогосподарської продукції Волинської області у 2016 році (у %) [3]

Підприємствами області відвантажено 26,4 тис. т рослинної олії на 19,4 млн дол., що в 2,4 раза більше, ніж позаторік, основні замовники – Індія, Польща, Литва, Китай та Італія, з них експортовано 15,6 тис. т соняшникової олії на 12,0 млн дол., 8,4 тис. т – свиріпової та ріпакової на 5,8 млн дол., 2,4 тис. т – соєвої на 1,6 млн дол. У Польщу та Чехію експортували 1,1 тис. т тваринного жиру на 558,1 тис. дол. Товариства з обмеженою відповідальністю «Агротехніка», «Вілія – Трейд» та «Волинь-Зерно-Продукт» займали провідне місце серед підприємств – експортерів зернових культур та насіння і плодів олійних рослин, «Вог Рітейл», «Континіум – Трейд» та «Агротехніка» – олії.

За кордон відправили 1,7 тис. т ягід та 1,2 тис. т фруктів загальною вартістю 3,2 млн дол., з них найбільше – у Польщу, Францію та Німеччину.

У Білорусь експортували 1 тис. т картоплі, 626 т цибулі, 364 т капусти та 205 т солодкого перцю, 123 т моркви та ріпи на загальну суму 843,8 тис. дол., у Польщу та Литву – 498 т помідорів на 271,3 тис. дол.

Основні характеристики та тенденції розвитку світового продовольчого ринку, які впливають на стратегічну поведінку підприємств – виробників продукції агропродовольчого спрямування, можуть бути визначені наступним чином: зміна структури споживання і зростання вимог до якості продуктів харчування в розвинених країнах, збільшення масштабів міжнародної торгівлі продуктами здорового харчування; зміна інституційної та організаційної структури світового ринку; випереджаюче зростання міжнародної торгівлі переробленими і готовими до вживання продуктами харчування в порівнянні із сировинними продуктами; зростання обсягів міжнародної торгівлі генетично модифікованими продуктами тощо. Такі тенденції будуть характерними для світового продовольчого ринку в наступні кілька десятиріч. За таких умов рівень конкурентоспроможності вітчизняної харчової продукції в умовах

глобалізації економічної діяльності безпосередньо залежить від того, наскільки адекватно вищеперераховані тенденції будуть відображені в стратегіях підприємств, галузей та регіонів, з одного боку, та адаптивної системи державної політики і регулювання у сфері зовнішньоекономічної діяльності, з іншого.

Основними споживачами м'яса і субпродуктів були господарюючі суб'єкти Російської Федерації, Іраку, Молдови та Узбекистану, яким відвантажено 7,4 тис. т м'яса та субпродуктів великої рогатої худоби і свинини, 3,3 тис. т м'яса та субпродуктів птиці, 1,6 тис. т сала на загальну суму 20,4 млн дол. Молочної продукції експортовано на 10,9 млн дол., що в 2,1 раза менше, ніж у 2015р. До 18 країн світу, основна – Казахстан, відвантажено 2,0 тис. т різних видів сирів на суму 7,8 млн дол., 4,0 тис. т молочної сироватки на 2,2 млн дол., 300 т вершкового масла на 763,0 тис. дол., 85 т сухого молока на 143,6 тис. дол. В Азербайджан експортовано 780 голів великої рогатої худоби на 239,7 тис. дол. Імпорт м'ясної продукції зменшився, у зіставленні з 2015р., на 27,6 % і становив 18,5 млн дол., зокрема, завезено 14,4 тис. т сала, 8,3 тис. т м'яса птиці, 4,9 тис. т субпродуктів великої рогатої худоби та свиней та 1,0 тис. т свинини. З Польщі імпортовано 41,7 % обсягів м'яса та субпродуктів, з Німеччини – третина, з Нідерландів – 8,5 %, з Бельгії – 6,4 %.

Щодо Франції, то доцільно нарощувати експорт через розширення обсягів постачання жирів та олій. Обсяги експорту до Німеччини є незначними, однак їх нарощування можливе за рахунок збільшення експорту продукції борошномельно-круп'яної промисловості, продуктів переробки овочів та плодів, алкогольних і безалкогольних напоїв. При цьому необхідно експорт жирів та олій переорієнтовувати на Францію. Щодо Нідерландів та Польщі, то тут вигідно нарощувати експорт істівних плодів та жирів та олій та збільшувати поставки насіння олійних культур і продуктів із зернових культур. До Казахстану доцільно експортувати продукти переробки овочів і плодів та продукти тваринного походження. А продукти із зернових культур та різні харчові продукти доцільно збільшувати та переорієнтувати на ринки африканських країн. Раціоналізація товарного асортименту експорту до Республіка Білорусь може бути досягнена через розширення поставок зернових культур. Ефективність агропромислового виробництва Волинського регіону безпосередньо пов'язана з розвитком зовнішньої торгівлі продукцією сільського господарства та харчової промисловості, що залежить від рівня розвитку інфраструктури аграрного ринку.

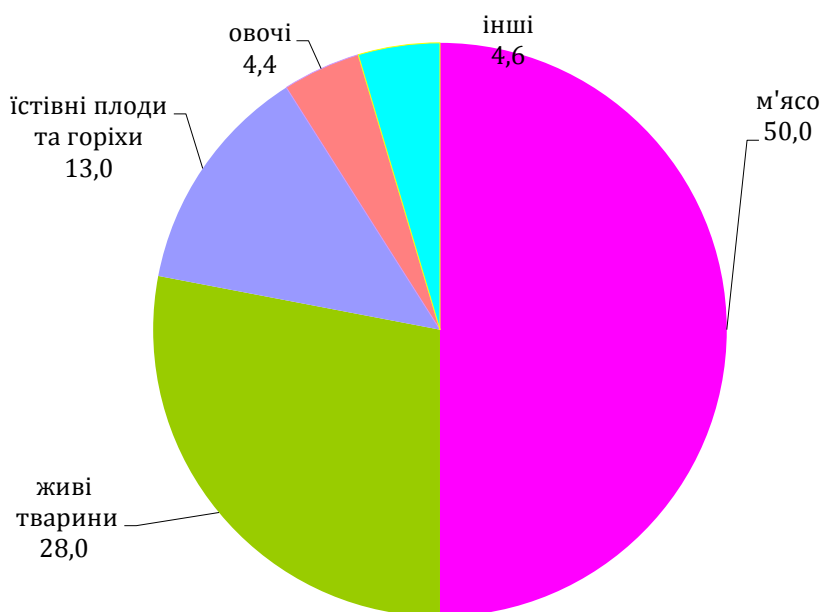
Забезпечення стабільного розвитку економічного потенціалу, збільшення експортного потенціалу національних товаровиробників є пріоритетами інтеграційних процесів в Україні. Євроінтеграція передбачає збалансування ринкового середовища, збільшення обсягів виробництва та підвищення конкурентоспроможності зовнішньоекономічної діяльності на державному рівні визначається за рівнем якості продукції. У сучасних умовах мета реалізації стратегії розвитку полягає у зміцненні єдиного економічного простору, політичної цілісності та безпеки регіону, його гармонійному функціонуванні на основі оптимальної спеціалізації та поділі праці, використанні ресурсного потенціалу і конкурентних переваг.

Аналіз стану формування та тенденції реалізації експортного потенціалу підприємств агропромислового комплексу Волинського регіону дозволяють визначити основні проблеми та перешкоди у його подальшому розвитку:

- невисокий рівень конкурентоспроможності продукції багатьох підприємств-виробників у сільськогосподарських галузях та промисловому виробництві продуктів харчування;
- низькі фінансові можливості більшості підприємств для реалізації проектів у сфері зовнішньоекономічної діяльності;
- відсутність досвіду підприємств АПК у проведенні експортно-імпортних операцій, митному оформленні, укладанні зовнішньоторговельних контрактів;
- нерозуміння управлінським персоналом підприємств, які можуть стати учасниками зовнішньоекономічних операцій, важливості сертифікації та стандартизації продукції, що виробляється ними;
- постійне зростання вартості проведення експортної діяльності, проблеми з відшкодуванням податку на додану вартість, що зумовлює втрати безпосередніх сільськогосподарських товаровиробників;
- наявність дискримінації, заборон з боку інших країн щодо вітчизняної агропродовольчої продукції (з боку Російської Федерації це гібридна війна з Україною та заборона на ввіз майже всієї продукції на територію Росії та перешкоджання експорту через Росію до країн Азії, а з боку Європейського Союзу – квоти на імпорт зернопродукції та інші тарифні квоти на продукти харчування);
- втрата довіри з боку іноземних операторів щодо надійності вітчизняних постачань агропродовольчої продукції, що обумовлено непослідовними та часто необґрунтованими кроками державних органів влади стосовно встановлення експортних обмежень;
- нерозвиненість страхових та кредитних інститутів забезпечення розвитку експортної діяльності;
- складність у вирішенні господарських спорів в українських судах та відсутність практики у відстоюванні інтересів у закордонних судових органах.

У 2017 році Україні вдалося збільшити в торгівлі з ЄС шість квотних тарифних позицій: мед, кукурудза та борошно з кукурудзи, ячмінне борошно та крупи, а також овес. Зокрема, додаткова квота на безмитний експорт меду має скласти 3 тис. тонн, круп та обробленого зерна – 7,8 тис. тонн, виноградного соку – 0,5 тис. тонн, вівса – 4 тис. тонн, кукурудзи – 650 тис. тонн, ячменю – 350 тис. тонн. Частину збільшення українських тарифних квот було відхилено ще на першому етапі обговорень з ЄС, зокрема не збільшено квоти на експорт м'яса птиці, цукру і пшениці (для Волинського регіону це є важливі квоти). Ключовими для Волинської області є здобутки від переговорів про нові автономні преференції для України: збільшення квоти на кукурудзу і кукурудзяне борошно (на 650 тис. тонн) та на ячмінь і ячмінне борошно (на 350 тис. тонн). Україна фактично за півроку повністю використовує 9 тарифних квот на сільгосппродукцію: м'ясо птиці, пшениця і т.д., тарифна квота на вершкове масло і молочні пасти використовується на 46 %, на сухе молоко – на 30 %, що є резервом для експортного потенціалу Волині. Рішення про збільшення тарифних квот у 2017 році було прийняте на тлі економічної війни з боку Росії: призупинення дії вільної торгівлі та закриття транзиту, що відбулося на початку 2016 року. Це вимагало в 2014-2016 роках термінової переорієнтації нашого експорту на нові ринки, і насамперед – на ринки країн ЄС.

Товарна структура імпорту сільськогосподарської продукції у 2016 році відображена на рис. 3.

Рис. 3. Товарна структура імпорту сільськогосподарської продукції Волинської області у 2016 році (у %)[3]

З Польщі та Угорщини одержано 28,7 млн шт. курчат на 9,9 млн дол., з Німеччини і Данії – 6,9 тис. поросят на 355,1 тис. дол. Минулого року в область надійшло 335 т мороженої риби, 17 т рибного філе та 6 т креветок на загальну суму 427,6 тис. дол., що майже в 3 рази менше, ніж у 2015р.

Підприємства області імпортували з Італії, Іспанії, Греції та Туреччини 2,4 тис. т цитрусових та 291 т персиків і нектарину на загальну суму 2,4 млн дол., з Польщі – 3,2 тис. т яблук на 1,5 млн дол., з Еквадору, Колумбії – 555 т бананів на 522,6 тис. дол.

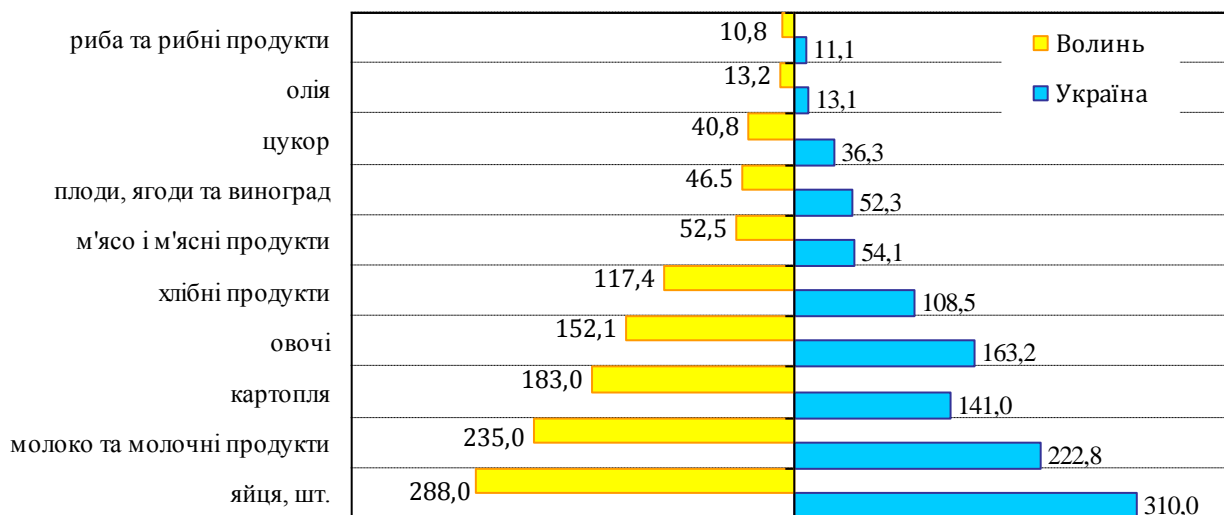
Овочів ввезено на 1,6 млн дол., а саме: 432 т сушених овочів, 127 т помідорів, 82 т капусти та 51 т огірків і солодкого перцю. Найбільше їх одержано з Індії, Китаю, Польщі та Туреччини. Імпорт продуктів та зміни в обсягах виробництва сільськогосподарської продукції відповідним чином позначились на рівні споживання населенням основних продуктів харчування, що відображено в табл. 1.

Жителі Волині споживали більше, ніж у середньому в країні, хліба, картоплі, цукру, молочних продуктів, олії, але менше – м'яса, риби, яєць, фруктів та овочів. Енергетична цінність добового раціону харчування населення області у 2016р. становила 3115 ккал. Споживання основних продуктів харчування у 2016 році відображено на рис. 4.

У 2016р. Волинь посідала друге місце за рівнем споживання картоплі в розрахунку на одного жителя, третє – цукру, шосте – хлібних продуктів, восьме – олії, одинадцяте – м'ясних та рибних продуктів, дванадцяте – молока і молочних продуктів.

Таблиця 1. Споживання населенням Волинської області продуктів харчування, %, [3]

У розрахунку на 1 особу за рік, кг	2000р.	2005р.	2010р.	2016р.
М'ясо та м'ясні продукти	34,1	43,2	50,2	52,5
Молоко та молочні продукти	264,4	268,8	240,1	235,0
Яйця (шт.)	142	193	244	288
Хлібні продукти	108,1	122,6	129,7	117,4
Картопля	188,4	181,7	181,2	183,0
Овочі	80,7	110,7	145,6	152,1
Плоди, ягоди та виноград	32,4	27,1	38,4	46,5
Риба та рибні продукти	5,2	11,5	12,2	10,8
Цукор	32,6	31,4	36,3	40,8
Олія	7,1	11,6	13,8	13,2

Рис. 4. Споживання основних продуктів харчування у 2016 році (у розрахунку на одного жителя за рік; кг) [%] [3]

Формуючи стратегію у сфері експортної діяльності регіону, варто враховувати внутрішнього споживання, ситуацію і тенденції на світових ринках продовольства, оскільки наслідком науково-технічного прогресу став активний розвиток і розповсюдження інноваційних технологій не лише у сфері сільськогосподарського виробництва, але і виробництві продовольства [7, с. 122; 7, с. 7; 2, с. 60].

Поряд з використанням традиційних заходів, що стимулюють економічне зростання агропродовольчого виробництва, стратегія передбачає нові додаткові цільові заходи державної підтримки. Це заходи із залучення інвестицій на технічне переозброєння і модернізацію виробництва, на реалізацію перспективних виробничих та інвестиційних проектів державного та стратегічного значення на основі розвитку приватно-державного партнерства [5, с. 65]. Це дозволить збільшити масштабність упровадження прогресивних наукоємних технологій, забезпечити більш високі темпи зростання обсягів продукції, в тому числі інноваційної, підвищити експортні продажі агропродовольчої продукції.

Сценарії розвитку агропродовольчого сектору економіки Волинської області та реалізації стратегії можуть носити різний характер – інерційний та інноваційний. Інерційний – пасивна модель поведінки бізнесу, інерційна динаміка інвестиційного процесу і низька інноваційна активність. Можливості економічного зростання будуть визначатися зниженням технологічної конкурентоспроможності виробництв і зростанням імпорту продовольства. Модернізація діючих підприємств буде здійснюватися за рахунок власних і залучених коштів. Державна підтримка галузі здійснюватиметься через субсидування відсоткових ставок по кредитах на закупівлю сировини і матеріалів, на технічне переозброєння і стимулювання експорту. Додаткових заходів підтримки галузі з боку держави і бізнесу не буде.

Інерційний сценарій не передбачає істотного підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції і конкурентного рівня товаровиробників. Очевидно, що такий варіант розвитку агропродовольчого виробництва не повинен бути пріоритетним як для органів влади, так і для приватних товаровиробників, тому альтернативою йому повинен стати наступний – інноваційний

напрямок. Інноваційний сценарій розвитку передбачає більш складну модель державного та корпоративного управління.

Одним із напрямів активізації зовнішньоекономічної діяльності є стимулювання розвитку вертикально інтегрованих систем збуту агропродовольчої продукції та горизонтальних маркетингових систем, які можуть бути представлені кооперативами, асоціаціями та галузевими союзами товаровиробників. Ураховуючи набутий досвід провідних країн світу, вважаємо за доцільне на обласному створювати асоціації агровиробників, а на рівні області – галузеві союзи, котрі посилять позиції товаровиробників та сприятимуть їх виходу на зовнішній ринок.

Ефективній реалізації перспективних напрямків формування та розвитку експортного потенціалу агропродовольчого виробництва у Волинській області сприятиме створення механізму реалізації стратегії розвитку експортного потенціалу регіону, яка містить економічні, організаційні, правові та фінансові складові. Фінансування перших чотирьох напрямів здійснюється в межах програм «зеленого кошика», які не підпадають під зобов'язання щодо скорочення [8, с. 31].

Підтримка зовнішньоекономічних зв'язків Волинського регіону має стати органічною складовою частиною регіонального економічного механізму. Стимулювання зовнішньоекономічної діяльності для експортоорієнтованих підприємств Волинської області повинно здійснюватись у таких напрямках:

- сприяння залученню іноземних інвестицій в економіку Волинського регіону, створення технопарків та інших венчурних фірм, які сприяють залученню іноземних інвестицій;
- підтримка кадрової складової зовнішньоекономічної діяльності Волинського регіону;
- доступ до інформаційних мереж загального користування або формування спеціалізованих регіональних і міжрегіональних систем бізнес-інформації;
- створення сприятливих умов розвитку інфраструктури зовнішньоекономічної діяльності підприємств і організацій, які підтримують зовнішньоторговельні зв'язки Волинського регіону;
- створення системи аналізу та прогнозування зовнішньоекономічної активності підприємств Волинського регіону;
- більш широке використання закордонного досвіду, виконання спільних міждержавних проектів на взаємовигідних умовах.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Результати проведеного дослідження у цьому напрямі та пропозиції надають можливість забезпечити підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності агропромислового комплексу регіону та посилити його конкурентні переваги на світовому ринку сільськогосподарської продукції.

Найбільш перспективним шляхом досягнення цієї мети є акумуляція існуючих та мобілізація нових джерел інвестиційних ресурсів для використання їх на розширене відтворення найбільш ефективних виробничо-господарських комплексів регіону, сприяння просуванню їх продукції на міжнародному ринку. Регіональний ринок агропродовольчої продукції характеризується наявністю інтенсивної конкуренції на більшості ринків сільськогосподарської продукції та олігополістичної конкуренції на ринках продукції промислової переробки; значними надлишками продукції сільського господарства; невикористаними потужностями у більшості галузей переробної промисловості; великими обсягами виробництва продовольчої продукції в особистих селянських господарствах населення, що створює фактор невизначеності та стихійності на ринку; відсутністю контролю якості значної кількості продукції, що реалізовується в регіоні; високим рівнем забезпеченості внутрішніх потреб та насиченості ринку продовольчими товарами внутрішньорегіонального виробництва. Формування ефективної стратегії розвитку агропродовольчого потенціалу та розробка механізмів її реалізації дозволить активізувати діяльність у цій важливій сфері економіки регіону.

У процесі дослідження виявлені такі основні проблемні питання та завдання євроінтеграційної співпраці: низька конкурентоспроможність та якість продукції товаровиробників; необхідність розширення ринків збуту та сприяння просуванню місцевих товарів і послуг на зовнішній ринок; збільшення обсягів експорту продукції переробних підприємств АПК та всебічний розвиток і поглиблення взаємовигідних зовнішньоекономічних зв'язків Волинської області з країнами світу; нестача фінансових ресурсів, що ставить під сумнів можливість практичного виконання більшості заходів, спрямованих на інтенсифікацію транскордонної взаємодії; недостатній рівень розбудови та модернізації інфраструктури українсько-польського та українсько-білоруського кордону і транспортної мережі прикордонних територій; брак досвіду розробки конкретних проектів транскордонного характеру, їх лобювання у відповідних структурах Європейського Союзу з метою одержання коштів у рамках міжнародних програм технічної допомоги; відсутність фахівців для здійснення та координації транскордонної співпраці між місцевими органами виконавчої влади, бізнесом та громадськістю.

Можна запропонувати реалізацію таких стратегічних завдань з розвитку експортного потенціалу агропродовольчого сектору Волинської області на періоди наближеної та віддаленої перспективи:

- активізація інтересу іноземних інвесторів до галузей, пов'язаних з виробництвом продовольства, що призведе до зростання інвестиційних вкладень в економіку регіону.
- залучення області у світову систему поділу праці, розвиток на території області виробництв з високою часткою доданої вартості.
- створення умов для диференціації структури експорту Волинської області, тобто зменшення залежності експорту від кон'юнктури світових сировинних ринків, збільшення частки експорту товарів з високою доданою вартістю.
- інтегрування регіону в систему міжнародних транспортних коридорів, що призведе до збільшення логістичних можливостей зовнішньої торгівлі області і географічної диверсифікації експорту.
- створення сприятливих економічних, фінансових та правових умов для підприємницької та іншої діяльності господарюючих суб'єктів – учасників зовнішньоекономічних відносин.
- оптимізація структури експортно-імпоротної діяльності області.
- формування на міжрегіональному рівні гнучких механізмів товарних потоків, взаємних платежів і розрахунків, реалізації інвестиційних проектів і програм соціально-економічного розвитку.
- зростання конкурентоспроможності продукції регіонального виробництва, що матиме своїм наслідком можливість виходу виробників на міжнародний ринок, що є однією з головних умов інтенсивного розвитку економіки регіону.
- зростання податкових надходжень до бюджету від Волинської області за здійснення експортно-імпортних операцій та реалізації пріоритетних інвестиційних проектів на території регіону.

Волинська область має значний потенціал геополітичного розташування, природно-ресурсний – для розвитку рекреаційних та туристичних послуг, трудовий – для активізації спільного підприємництва, екологічний – для збільшення експорту екологічно чистої продукції АПК. Тому доцільно чітко сформулювати пріоритети зовнішньоекономічної діяльності регіону, що дозволить перейти на якісно новий рівень розвитку його економіки. Саме дослідження стратегії формування та інноваційного розвитку експортного потенціалу області є перспективою подальших наукових досліджень, особливо наукова розвідка потенційних можливостей збільшення експорту екологічно чистої продукції АПК в Європейський Союз.

Список літератури

1. Шубравська, О. В. Перспективи реалізації експортного агропродовольчого потенціалу України / О. В. Шубравська // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – №4(70). – С. 27-32.
2. Нелеп, В. Оцінка експортних можливостей агропродовольчого комплексу України / В. Нелеп // Економіка України. – 2011. – №9. – С. 54-63.
3. Державний комітет статистики України. «Сільське господарство Волинської області 2016 рік» Статистичний збірник. – Луцьк. – 2016р.
4. Кваша, С. М. Вплив світової фінансової кризи на розвиток аграрного сектору вітчизняної економіки / С. М. Кваша // Економіка АПК. – 2009. – №5. – С. 3-9.
5. Єресько, І. Г. Ресурсний потенціал: сутність і напрямки розвитку / Г. Єресько // Економіка і регіон. – 2006. – № 4 (11). – С. 65-69.
6. Абсава, Л. О. Формування глобального продовольчого ринку / О. Абсава // Економіка АПК. – 2009. – № 5. – С. 122.
7. Школьний, О. О. Сприяння експорту агропродовольчої продукції в умовах глобалізації / О. О. Школьний // Збірник наукових праць Уманського державного аграрного університету. – Умань, 2009. – Вип.70. – Ч. 2. – С. 7-13.
8. Кириченко, О. М. Державне регулювання експортного потенціалу харчової промисловості: дис. канд. екон. наук: 08.07.01 / Кириченко Ольга Миколаївна. – К., 2002. – 165 с.

References

1. Shubravs'ka, O. V. (2007). Perspective of realizing export agro-industrial potential of Ukraine. *Aktual'ni problemy ekonomiky*, 4, 27-32.
2. Nelep, V. (2011). Evaluation of export capacities of the agro-industrial complex of Ukraine. *Ekonomika Ukrainy*, 9, 54-63.
3. State Statistics Service of Ukraine (2016). *Sil's'ke hospodarstvo Volyns'koi oblasti 2016. Statystychnyj zbirnyk*. [Agriculture in Volyn region in 2016. Statistical Yearbook], Derzhkomstat, Lutsk, Ukraine.
4. Kvasha, S. M. (2009), "The impact of the global financial crisis on the agricultural sector of the national economy", *Ekonomika APK*, 5, 3-9.
5. Yeres'ko, I. H. (2006), "Resource potential: the nature and direction", *Ekonomika i rehion*, 4, 65-69.
6. Absava, L. O. (2009). Develop a global food market. *Ekonomika APK*, 5, 122.
7. Shkol'nyj, O. O. (2009). Promoting exports of agro-food products in the context of globalization. *Zb. nauk. pr. Umans'koho derzhavnoho ahrarnoho universytetu*, 70, 7-13.

-
8. Kyrychenko, O. M. (2002). *State regulation of the food industry's export potential*. National University of Food Technologies, Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 05.06.2017 р.